

Cerrueruela, Emilio; Crespo, Isabel; Jiménez, Raimundo; Lalueza, José Luis; Pallí, Cristina; y, Santiago, Ramón (2001).

Hechos gitanos. Conversaciones con tres gitanos de Sant Roc. Barcelona: Servei de publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Joel Feliu i Samuel-Lajeunesse

Universitat Autònoma de Barcelona; joel.feliu@uab.es

El lector habituat a les citacions científiques, i més encara a les de l'American Psychological Association, se n'haurà adonat que el format de citació que encapçala aquesta revisió és anòmal. Al cap i a la fi, perquè no posar, com és habitual d'altra banda, Cerrueruela et alii?, o bé perquè no deixar només les inicials i no posar el noms de pila complets? Hi ha un parell de raons que ho justifiquen. En primer lloc cal posar-los tots perquè els autors del llibre, una recerca sobre els gitanos, això ja ho podem dir ara, no són únicament els investigadors sinó també, o millor dit sobretot, els investigats. En segon lloc perquè al llarg del llibre els coneixerem a través dels seus noms de pila: "el gitano Ramón", "el Tío Emilio", "Isabel"... L'ordre és alfabètic, no hi ha per tant una jerarquia entre autors que pugui distingir investigadors i investigats. Això sol, ja és un indicatiu doncs, que el llibre no només és útil per aprendre coses sobre els gitanos, sinó també per a iniciar fructuoses converses sobre qui té veu i qui no en té, qui parla en nom de qui, quin és el poder de les narracions, què construeix el llenguatge i on rau el problema de l'autoritat etnogràfica que tant preocupa els antropòlegs des dels anys vuitanta.

L'aportació textual dels investigadors, es cenyeix a un pròleg i un epíleg, el primer per a explicar la recerca i justificar-ne el format de presentació i el darrer per a reflexionar sobre els reptes que, segons els investigadors, esperen a la cultura gitana a partir d'aquest moment. Enmig només hi ha la paraula dels conversadors.

El llibre comença amb una autobiografia titulada "Historia del gitano Ramón" en la que Ramón Santiago explica la seva infància al barri, ja desaparegut, del Somorrostro. Després segueixen quatre capítols formats per fragments de converses sobre quatre temes diferents, i representatius, segons els autors –tots els autors-, de la cultura gitana. Un primer capítol recull els fragments de conversa relatius a la família, en un segon capítol es parla del dol, en el tercer de la llei gitana i en el quart es parla sobre què vol dir ser gitano.

L'autobiografia de Ramón Santiago és sobretot la història d'un món desaparegut i l'inici de la creació d'un altre món. La desaparició d'un barri de barraques, el Somorrostro de Barcelona, i la creació d'un barri d'edificis barats, Sant Roc, a Badalona. És un testimoni d'una infància que ha desaparegut, i aquí segurament caldrà plantejar-se si es tracta només de la infància dels gitanos o de la de més gent. Les seves experiències sempre són relatades des del punt de vista del gitano, sovint en clar antagonisme amb els païos, és a dir els no-gitanos, però malgrat la pretensió de parlar de la "cultura gitana" no són experiències circumscrites únicament al món

gitano. La seva infància conté episodis i moments, com no podia ser d'altra manera, que reflecteixen també l'experiència dels infants de les classes més depauperades dels anys cinquanta en la Barcelona sota Franco. Val la pena de dir-ho, l'autobiografia de Ramón Santiago és un dels moments més emocionants del llibre. Pot ser que l'extrema pobresa i la vida de les barraques no tingui cap gràcia, però també és remarcable que no hi ha pas cap signe de desesperació vital en aquells episodis, potser els seus pares no ho eren, però la memòria infantil és feliç i transmet aquesta felicitat. La successió d'anècdotes en les quals la vida mateixa es posa en joc pot fer venir esgarriances a més d'un pare del segle XXI, però també hi ha una autonomia, una tendresa i una solidaritat que poden fer venir esgarriances, ara de nostàlgia als qui troben a faltar un sentit de comunitat en la seva vida quotidiana.

La resta del llibre no és pas més clàssica, en termes metodològics, encara que hi trobem la transcripció de fragments d'entrevistes en grup, en les quals hi són presents entre tres i cinc persones. El que és especial, i certament d'agrair, és que no hi ha anàlisi, és a dir que no hi ha comentaris dels investigadors entre fragment i fragment, tan sols unes línies introductòries que tenen la funció de contextualitzar l'inici de cada capítol. A partir d'aquí, el rastre de l'analista es perd, tot i que això no vol dir que no hi sigui. Hi és en les aparicions en forma de pregunta curta o de comentari que sorgeixen al fil de la conversa, normalment fruit de la sorpresa o amb la "mala" intenció d'el·licitar uns minuts més de conversa. I també hi és en altres moments: en la selecció del mètode de transcripció, que és l'adequat al meu entendre per a la transmissió de continguts ja que prima la legibilitat per sobre de la literalitat conversacional; i per descomptat en la selecció dels fragments que els semblen destacables, però que tenen també la garantia de tenir el vist-i-plau dels participants en les converses.

Curiosament, els investigadors no són a l'origen mateix del llibre, sinó que aquest és més aviat un producte de la negociació entre els investigadors i els investigats. L'equip que es proposa dur a terme la recerca és un grup de recerca del Departament de Psicologia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona anomenat DEHISI (grup de recerca en Desenvolupament Humà, Intervenció Social i Interculturalitat), i el seu interès primari és estudiar l'efecte de la cultura damunt les pautes de criança i el desenvolupament humà. Una manera de fer-ho, per qüestions de contrast i per tradició històrica en les ciències humanes i socials, és escollir un grup diferent, "exòtic", que permeti detectar els elements naturalitzats dels processos en qüestió. Però el grup "exòtic", en aquest cas els gitanos del barri de Sant Roc de Badalona, cansats de l'allau d'antropòlegs, pedagogs, psicòlegs i altres aprenents de bruixot, demanen aquesta vegada alguna cosa a canvi. I aquesta cosa no és altra cosa que la paraula. Demanen la paraula, per explicar-se però també per tenir el control sobre el que es diu d'ells i de quina manera es diu. El "bon salvatge" potser encara és prou amable, però ja no és ingenu.

Precisament si alguna cosa cal destacar en primer lloc són les enormes ganes de conversar de les persones entrevistades. N'hi ha prou amb brevíssimes intervencions o mostres de curiositat, probablement només mirades, per a què es desencadeni una cadena d'intervencions en les quals ells s'expliquen, discuteixen i matisen. En segon lloc cal destacar que la versió de la "cultura gitana" que construeixen en la conversa no és pas monolítica. Tot i que és clar que hi ha certs consensos bàsics, també es noten les diferències generacionals i vivencials, però tampoc no podem oblidar que els entrevistats són homes i adults. Caldrà esperar un futur llibre, que potser és impossible, amb la visió de les dones i dels més joves. Aquesta és l'absència més clara,

però cal tenir en compte que les dones i els joves no tenen veu explícita en els afers de la comunitat gitana, i per tant no són considerats interlocutors vàlids pels qui gestionen els afers de la comunitat.

Sigui com sigui de les cultures només poden haver-n'hi versions i aquesta n'és una. Una de molt honesta, per cert i altament informativa, i més quan el sentiment d'estar aprenent alguna cosa vital no abandona el lector en cap moment. A més, qualsevol lector pot fer una lectura crítica de la visió que s'hi presenta, tots els elements estan a la vista i això és d'agrair. Potser el que es construeix és una il·lusió, la il·lusió de l'existència d'alguna cosa que s'anomena "cultura gitana", però en tot cas no es construeix a través de procediments secrets, ni els investigadors són il·lusionistes ni fan jocs de mans, tots els elements estan a la vista, i això és el que realment fa que l'aparició del conill "cultural" sigui encantador.

Este texto está protegido por una licencia [Creative Commons](#).

Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra bajo las siguientes condiciones:

Reconocimiento: Debe reconocer y citar al autor original.

No comercial. No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas. No se puede alterar, transformar, o generar una obra derivada a partir de esta obra.

[Resumen de licencia](#)

[Texto completo de la licencia](#)